

**Соціально-трудові відносини:
місце і роль у суспільних відносинах**

Здійснення державного управління на демократичних засадах у ринкових умовах вимагає від уряду України зробити рішучий крок до розбудови соціально-орієнтованої економіки, основною метою якої є найбільш повне задоволення потреб людини та забезпечення гідної якості життя кожного громадянина країни. Значну роль у формуванні економіки нового типу відіграють докорінні перетворення у соціально-трудовах відносинах, які поєднують населення, що працює, роботодавців та державу.

Дослідженням теоретичних і практичних основ соціально-трудовах відносин займалися такі вітчизняні науковці, як: О. І. Амоша, Д. П. Богиня, О. А. Грішнова, Б. М. Данилишин, М. І. Долішній, Т. А. Заяць, А. М. Колот, І. С. Кравченко, Г. І. Купалова, В. І. Куценко, Е. М. Лібанова, Н. Д. Лук'янченко, І. І. Моторна, О. Ф. Новікова, В. В. Онікієнко, І. Л. Петрова, В. М. Петюх, С. І. Пирожков, В. А. Плаксов, В. А. Савченко, М. В. Семикіна, О. М. Уманський, Л. М. Фільштейн, А. А. Чухно, Л. В. Шаульська та інші.

Сукупність усіх відносин, що відбуваються у різних сферах суспільного життя поєднуються в поняття «суспільні відносини». У соціологічній теорії ствердився підхід, згідно з яким суспільство можна уявити у вигляді комплексу взаємопов'язаних, але все ж самостійних сфер: господарсько-економічна, соціальна, політична та духовна сфери [1, с. 34]. Отже, за сферами прояву, суспільні відносини доцільно підрозділити на: економічні, соціальні, політичні та духовні відносини. Крім того до цього переліку треба додати правові відносини, які регламентують такі відносини між людьми, що врегульовані нормами права.

Очевидно, що відносини у різних сферах суспільного життя не є статичними формами соціальної взаємодії, оскільки вони завжди взаємопов'язані з іншими відносинами та створюють загальну систему суспільних відносин.

У процесі взаємодії відносин, що існують в різних сферах життя, виникають спільні відносини, серед яких: соціально-економічні, соціально-правові, соціально-політичні, економічно-правові, економічно-політичні, політично-правові, а також економічні, соціальні, правові та політичні відносини в духовній сфері.

Авторський колектив під керівництвом Ковальова В. М. розглядає соціальні відносини у більш вузькому сенсі, як відносини між соціальними спільнотами та окремими особистостями на основі суспільного способу виробництва, розподілу, присвоєння і використання матеріальних благ, що виникають у ході виробництва [2, с. 45]. Це визначення обмежується процесом виробництва, тому більше відповідає поняттю соціально-трудова відносин, які охоплюють лише частину соціальних відносин і при цьому не є їх складовою, бо спрямовані також на економічну сферу життя суспільства та регульовану нормами права.

Однією з найважливіших складових соціальних відносин – є відносини, що виникають у процесі праці, яка завжди вважалася суспільним, соціальним явищем. Враховуючи те, що економічні відносини — це відносини і зв'язки між людьми, що виникають у процесі суспільного виробництва, розподілу, обміну і споживання вироблених благ [3, с. 106], то трудові відносини поєднують в собі соціальну та економічну компоненти. При цьому не слід забувати про те, що трудові відносини визначаються як «врегульовані нормами трудового права суспільні відносини, що виникають як результат впливу норм трудового права на поведінку суб'єктів трудової діяльності в результаті укладення трудового договору, внаслідок якого між ними виникають правові зв'язки, а також відносини з приводу встановлення умов праці на підприємстві, навчання й перекваліфікації за місцем роботи та відносини, пов'язані з наглядом і контролем за додержанням трудового законодавства, вирішенням трудових спорів та працевлаштуванням громадян» [4, с. 44]. Тому до складу трудових відносин також мають бути віднесені і відносини у сфері праці та трудові правовідносини.

У процесі здійснення трудової діяльності людина, як зазначалося вище, стає суб'єктом трудових відносин, які є ваговою складовою соціально-трудова відносин. Як зазначає І. І. Моторна, соціально-трудова відносини є історично визначеним типом соціально-економічних відносин, які виникають у трудовій та суміжних з нею сферах життєдіяльності суспільства між найманими працівниками та роботодавцями за участю держави, а також їх представників з приводу збалансування інтересів, недопущення конфронтації та досягнення соціальної злагоди [5, с. 14]. Таке визначення через включення крім трудової діяльності суміжних сфер, до яких слід віднести всебічний людський розвиток, відображає повноту змісту соціально-трудова відносин і розкриває їх предмет, мету, особливості та кінцевий результат реалізації цих відносин.

Здійснення ефективної трудової діяльності потребує не тільки на безпосередню участь людини у виробничому процесі, коли виникають трудові відносини, а й на тривалий етап навчання, що дозволяє здобути необхідну кваліфікацію та постійно її підвищувати. Крім того широкий спектр соціальних відносин не стосується безпосередньо трудової діяльності людини, але забезпечує її здійснення через охорону здоров'я, створення потрібних житлових умов, можливість отримати додаткову освіту, сподівань на соціальний захист у разі безробіття та впевненість у гідному пенсійному забезпеченні у майбутньому, відповідно до напрацьованого стажу роботи та рівня заробітної плати.

Тому, соціально-трудова відносини – це велика система зв'язків, що виникають у правовій, соціальній та економічній сферах між працівником, роботодавцем та державою і охоплює весь життєвий цикл людини, як працівника з моменту його професійного навчання до завершення трудової діяльності. При цьому можна виділити такі стадії трудової діяльності як:

- отримання професійної освіти;
- отримання першого робочого місця;
- підвищення кваліфікації (отримання додаткової освіти);
- просування службовою сходинкою (зміна робочого місця);

– трудова діяльність після досягнення пенсійного віку.

Таким чином було доведено, що соціально-трудові відносини відіграють важливу роль в процесі суспільного життя, та мають можливість здійснювати як безпосередній так і опосередкований вплив на суб'єкти трудової діяльності у різних сферах їх прояву. Соціально-трудові відносини через трудові відносини частково охоплюють економічні, правові та соціальні відносини та включають в себе відносини у сфері людського розвитку.

Список використаних джерел:

1. Грузінова Л. П. Трудове право України: Навч. посіб. / Л. П. Грузінова, В. Г. Короткін – К.: МАУП, 2003. – ISBN 966-608-242-X Ч. 1. – 128 с.
2. Економіка праці і соціально-трудові відносини: навчальний посібник / [Ковальов В. М., Рижиков В. С., Єськов О. Л. та ін.] ; за ред. В. М. Ковальова. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 256 с.
3. Політична економія: навч. посібник / [К. Т. Кривенко, В. С. Савчук, О. О. Беляєв та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. К. Т. Кривенка. – К.: КНЕУ, 2001. –
4. Кодекс законів про працю України. – Х.: ООО «Одиссей», 2009. – 160 с.
5. Моторна І. І. Соціально-трудові відносини: формування та розвиток: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.07 [Електронний ресурс] / І. І. Моторна; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана". – К., 2009. С. 14 – 20 с.